

REDAKCIJOS KOLEGIJOS TRIBŪNA

(Nr.66)

Krescencijus STOŠKUS
Filosofas, Redkolegijos svečias

POLITINIAI GUDRAVIMAI IR CHRONIŠKI NEGALAVIMAI APIE PASKUTINIUS SAVIVALDOS RINKIMUS

ginti pirmieji bendruomeninio gyvenimo daigai ir šalyje imtų formuoti tikroji savivalda iš pačių apačių.

Privalome pasakyti tiesiai: įvykę rinkimai visiškai negali būti priskirti *savivaldos* rinkimams, nes Lietuvoje apskritai nėra savivaldos. Iš esmės tai yra tik iš tarybinių laikų likusi žemesnioji centralizuoto valstybės valdymo grandis. Nesvarbu, kad formaliai jai suteikta autonomija. Valdančiosios partijos ją lengvai paverčia grynai simboline regimybė. Dėl to jos taip ir grumiasi už dominuojančią padėtį toje žemesniojoje valdymo grandyje.

Turime dėkoti Konstitucijos autoriams, kad dar siekiant Nepriklausomybės įteisinimo jiems užteko nuovokos įrašyti tiesioginės demokratijos nuostatą. O pagrindinė tos nuostatos įgyvendinimo forma kaip tik yra *savi-valda*. Tai reiškia, kad savivalda yra ne centro kuriamas ir partijų kontroliuojamas padalinys apačioms valdyti, bet pačių žmonių iš apačios kuriamas kelių pakopų darinys, skirtas savo reikalams tvarkyti. Yra likę liudijimų, kad Lietuvoje nuo seno yra buvusios bent trys tokios pakopos. Jų vadovai *savivaldos įstatyme* ir dabar išskaičiuoti: meras, seniūnas, seniūnaitis. Bet simbolinė savivalda yra tik viršutinėje dalyje, o žemesnės grandys skirtos tik tam, kad vykdytų rajoninės administracijos nurodymus. Todėl joms jokia autonomija nenumatyta. Tai tik primityvi savivaldos pakopų karikatūra. Tik realiai savivalda gali pilietiskai užangažuoti ir suaktyvinti žmones, padaryti juos tikrais savo likimo kalviais. Vadinasi, jiems reikia ir atitinkamų rinkimų.

Visuomeninės organizacijos ir atskiros grupės jau seniai imasi iniciatyvų, kad toji karikatūra būtų pakeista pilietinę visuomenę formuojančia savivalda. Žinoma, tam reikalinga rimta reforma. O dabartiniai rinkimai, savaime suprantama, negalėjo turėti didelės įtakos tokioms permainoms. Bet vis dėlto buvo gera proga kalbėti apie tokias permainas, orientuoti opiniją ta kryptimi, o po to aptarti tokio orientavimo padarinius. Juolab kad impulsą tam davė pats Seimas, atsiliėpdamas į senus žmonių lūkesčius. Ir tai padėjo įvykti tam tikroms permainoms. Sunku nuspėti, kaip procesai judės toliau, bet rinkimai yra akivaizdi reakcija į „nepakeičiamų“ partijų demonstratyvų naudojimąsi valdžia. Todėl negalima nutylėti to esminio dalyko, kad nepartiniai komitetai nuolat užmirštamam bendruosius ir svarbiausius miestų reikalus iškelė virš savanaudiškų partinių įsitvirtinimo interesų. Įdomiausia, kad beveik visuose didžiuosiuose miestuose nepartiniai komitetai suteikė galimybę ateiti arba visai priartėti prie merų kėdės gana garbingiems žmonėms: V.Grigaravičiui, P.Urbišui ir kt. Žinoma, taip nebus, kad

dauguma nežinomų žmonių, kurie ateis su jais, bus teisingesni ir sąžiningesni už visus žinomus. Svarbiausia, kad nepartiniai komitetai parodo demokratizavimo perspektyvą savivaldoje ir pirmąsyk taip įsakmiai perspėja valdančias partijas nespekuliuoti savo partijos kolegų balsais.

Šios permainos turėtų paskatinti ir atsiradimą sąžiningesnių analitikų, kurie atskleistų esamos „savivaldos“ *sukeliamas iliuzijas* ir detaliau išsiaiškintų progresyviausias civilizuoto pasaulio savivaldos formas, o ką ir kalbėti apie pačios Lietuvos istorinį patyrimą. Reikia turėti galvoje ir tai, kad tokie svarstymai jau yra įgavę pagreitį įvairiose nevyriausybinėse organizacijose ir kitose pilietiskai

ja savivaldybės teritorijos gyventojams, bet tik savo partiniams/grupiniams interesams“. O tie interesai vis labiau ir labiau primena luominių visuomenių klaninius interesus. Iš tikrųjų šiandien „žmonės mato, kad praktiškai niekas nebeprispaus nuo jų valios: nei seniūnijoje, nei rajone, nei valstybėje. Todėl pradėjo masiškai nebeiti į rinkimus“ („Respublika“, 2015 m. vasario 27 d.).

Čia beveik nėra ko ir pridėti. Iš tikrųjų, jeigu reikia asfaltuoti miestelio gatvę, statyti tiltą, remontuoti mokyklą ar išlaikyti ambulatoriją, žmonėms rūpi kaina, sąžiningas pinigų panaudojimas bei teisingas išlaidų paskirstymas. Kitaip tariant, čia tenka rūpintis bendrais miestelio gyventojų interesais ir vykdyto-

tiniai ir toliau gins tik partinių grupių interesus.

Žmonės negali nematyti, kad tik politikai suinteresuoti kelti rinkimų šurmulį, siekdami išlikti valdžioje, joje įsitvirtinti ir ja piktnaudžiauti. Tam *jie* meta visus savo resursus ir jėgas. Išsitraukia svarbiausius ginklus ir skuba aštrinti, kad juos nukreiptų vieni prieš kitus. Ar bent įtikimiamu suvaidentų karą, o mes išrinktume tuos, kurie jame pasirodė... pranašesni.

Taip, taip... Opozicija „mes ir *jie*“ ne koks apsirinkimas, o socialinės atskirties padarinys. Susikurdami tarpusavio interesais ir gyvybiniais išpareigojimais pagrįstą klaninę *partinę* sistemą, prisidengdami tik jų interesų saugojimui pritaikytais įstatymais, disponuodami mokesčių mokėtojų turto, *jie* pasijunta ne valstybės *tarnautojais*, o tik dėl savo gerovės gyvenančiais jos *valdovais* ir mūsų kuriamų gėrybių vartotojais, nesaistomais jokių pareigų nei visuomenei, nei Tautai. O štai *mes* tampame parankinėmis priemonėmis, reikalingomis vien *jų* rinkimams. Todėl taip atkakliai ir įkyriai *jie mus* ragina balsuoti ir išsirinkti „geriausius“. Nuostabu! *Tik kaip tą padaryti?* Ir kuo reikišias tie „geriausieji“, kad būtų galima juos atpažinti?

Gal partijų pavadinimais? Bet partijų pavadinimai turi mažai ką bendra su jų realiais darbais.

Deklaruojamomis idėjomis ir pažadais? Taip, be paliovos politiškai kalba apie tuos dalykus, bet retai kada parodo, kad patys jais tiki.

Pasigyrimais? Kandidatų gyrimasis geru išmanymu ir profesionalumu tik sukelia nepasitikėjimą ir verčia galvoti atvirškščiai: juk niekas niekada nepasakys, kad dirba diletantiškai, neatsakingai ir nesąžiningai.

Lyderių charakteriu, elgesiu ir išvaizda ar, kaip dabar mėgstama sakyti, charizma? Taip, kai kuriems balsuotojams ir to užtenka, bet taip jie labai rizikuoja, nes lyderių charizma dar neparodo jų padarumo ir teisingumo.

Autoreklama ir gera iškalba? Autoreklama visada kelia įtarimą ir nepasitikėjimą. Bet jų atakos tik tam ir yra reikalingos, kad mes pasiduotume įtaigai ir nepadarytume nešališko bei protingo pasirinkimo.

Smulkiomis dovanėlėmis? Tai vaikiški gundymai, kuriems neretai pasiduoda lyg ir visai subrendę žmonės.

Ar tiesiog finansinėmis galiomis sukelti patį rinkimų šurmulį? Bet iš to mes sužinome tik tai, kas yra turtingiausias, bet ne kas geriausias, juolab teisingiausias?

Atidesni ir kritiškesni žmonės iš tokių „visada gerų“ kandidatų prisistatymų nieko negalės pasirinkti. Todėl gana daug žmonių nebalsuoja. Kiti sąmoningai pasiduoda įtaigai. Dar kiti ieško pašalinės informacijos, ketvirtai renkasi ne „geriausius“, bet mažiausiai pavojingus kandidatus.

Dainiaus Labučio nuotr.

► Akivaizdu, kad Seimui rūpėjo ne tiesioginė demokratija, o tai, kaip suaktyvinti rinkėjus ir kartu išlaikyti partijų kontrolę dabartinėms „savivaldybėms“

užsiangažavusiose žmonių grupėse. Čia nebūtų galima nutylėti bene solidžiausio savivaldos reformų projekto, kurį pasiūlė inžinierius ir technikos mokslų daktaras Jonas Punys ir jo bendraminčiai. Jis labai teisingai sako, kad 1994 metais buvo visiškai nepagrįstai įstatymais atmesta galimybė apylinkių vietose atkurti tarpukario Lietuvoje gana efektyviai veikusių „žemutinę ūkiškai savarankišką savivaldos grandį“, t.y. valsčių, ir sukurta gana toli nuo žmonių bendrabūvio, jų kasdienių reikalų tvarkymo ir jų interesų atitraukta rajoninė „savivaldybė“. Toks institucinis susvetimėjimas sunkiai galėjo būti paaiškinamas sveiku protu ir gerais norais. Nė kiek ne mažiau trukdo savivaldos sklaidai ir tai, kad „dabartinės savivaldybės tarybos nariai, išrenkami pagal partinius sąrašus, neatstovau-

jų padarumu. Partiniai interesai (kairumas, dešinumas ar kitoks pasirinkimas), kurie Lietuvoje pirmiausiai reiškia saviškių įdarbinimą, protegavimą ir kitokį rėmimą, gali tik apsunkinti ar net sužlugdyti darbų atlikimą, nukreipti dėmesį į šalį nuo tų uždavinių, kuriuos jiems visiems privalu išspręsti.

Premjeras A.Butkevičius džiūgauja, kad įvedus tiesioginius merų rinkimus suaktyvėjo visuomenė. Bet kodėl tada Seimas leido rinkti vien merus? Juk savivaldai ne mažiau svarbios ir kitos grandys. Akivaizdu, kad Seimui rūpėjo ne tiesioginė demokratija, o tai, kaip suaktyvinti rinkėjus ir kartu išlaikyti partijų kontrolę dabartinėms „savivaldybėms“. Tiesioginiais mero rinkimais buvo sukurta iliuzija, kad merai vykdytų rinkimų valią. Bet iš tikrųjų to nebus ir negalės būti, jeigu tie merai bus par-